

Рябчинська О.П.,
д.ю.н., проф., завідувач кафедри кримінального
права, процесу та криміналістики
Класичний приватний університет
м. Запоріжжя
Стоматов Е.Г.,
к.ю.н., доц., суддя Комунарського районного суду
м. Запоріжжя

РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТТЯ ЛІКАРСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ І МЕДИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В КОНТЕКСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ ЖИТТЯ

Європейська конвенція з прав людини визначає, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. На дотримання цих приписів Конституція України гарантує недоторканність житла (ст. 30), таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст.31), не втручання в особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст. 32). Право на таємницю приватного (особистого) та сімейного життя розглядається в аспекті права на інформаційну приватність [1, с.95]. Згідно з ч.2 ст. 8 Конвенції органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя є одним з основних принципів інформаційних відносин в державі (ст. 2), а забезпечення доступу кожного до інформації – напрямом державної інформаційної політики (ст.3) [2]. До такої сфери приватності відноситься і інформація про стан здоров'я людини, що задекларовано й на міжнародному рівні в таких документах як: Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» в частині регламентації положень щодо доступу до медичної інформації; Женевська декларація Всесвітньої медичної асоціації (1948 року); Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнта в Європі (прийнята Всесвітньою організацією охорони здоров'я у 1994 році), в якій міститься положення про те, що уся інформація про стан здоров'я пацієнта, діагноз, прогноз та лікування його захворювання, а також будь-яка інша інформація особистого характеру повинна охоронятися в секреті, навіть після смерті пацієнта та ін.

Згідно з Цивільним кодексом України фізична особа має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою,

діагноз, а також про відомості, одержані при її медичному обстеженні. Забороняється вимагати та подавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування фізичної особи. Фізична особа зобов'язана утримуватися від поширення інформації, зазначеної у частині першій цієї статті, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків або з інших джерел» (ст. 286). Відповідно до ч.2 ст. 11 ЗУ «Про інформацію» не допускаються збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини. До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження. В той же час кожному забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законом.

При дослідженні цього питання слід чітко розрізняти правила використання відомостей, що стосуються лікарської таємниці - інформації про пацієнта, на відміну від медичної інформації - інформації для пацієнта [3].

Обов'язок надання медичної інформації передбачено в ст. 39 Основ законодавства України про охорону здоров'я і полягає в тому, що лікар зобов'язаний на вимогу пацієнта, членів його сім'ї або законних представників надати їм таку інформацію повністю і в доступній формі.

Зміст медичної інформації складають свідчення про стан здоров'я людини, історію її хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, в тому числі і про наявність ризику для життя і здоров'я. За правовим режимом медична інформація належить до конфіденційної, тобто інформації з обмеженим доступом. У випадках відмови у наданні або навмисного приховування медичної інформації від пацієнта, членів його сім'ї або законного представника вони можуть оскаржити дії чи бездіяльність лікаря безпосередньо до суду або, за власним вибором, до медичного закладу чи органу охорони здоров'я. Умисне приховування медичної інформації від пацієнта є порушенням права на доступ до інформації.

Аналіз ст. 39,39¹ та 40 ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» свідчить, що праву пацієнта на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при його медичному обстеженні (медична інформація) кореспондується заборона медичним працівникам та іншим особам, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя громадянина, розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків. Також забороняється вимагати та надавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування пацієнта.

Кримінально-правова охорона сфери приватності людини в частині інформації про стан її здоров'я на сьогодні обмежується криміналізацією

розголошення лікарської таємниці (ст. 145 КК) та розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 132 КК). В науковій літературі висловлено думку, що «за останні роки кількість злочинів, вчинених в медичній сфері, постійно зростає. Звертають на себе увагу злочини, пов'язані з недодержанням прав пацієнта та з порушенням лікарської таємниці, особливо з боку правоохоронних органів України» [4, с. 57]. Не можемо беззастережно погодитись з такою точкою зору, ґрунтуючись на статистичних даних за останні п'ять років¹ - з 2017 по 2021 роки, адже за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 132 КК та ст. 145 КК, за всі ці роки було зареєстровано 9 кримінальних проваджень за ст. 132 КК та 44 кримінальних провадження за ст. 145 КК, при цьому жодній особі не повідомлено про підозру та жодну особу не засуджено [5].

Попри існуючий механізм запобігання порушенню цього права в правовій системі держави, статистику звернень громадян України до ЄСПЛ у зв'язку з порушенням цього конвенційного права вважають невтішною [6, с.100]. Так, ЄСПЛ має в своєму арсеналі вже не одне рішення щодо порушення прав, зокрема, пацієнтів на повагу до приватного життя, яким визнає наступні ситуації: розголошення без згоди пацієнта медичних записів (історій хвороб), що містять конфіденційні персональні дані про пацієнта, клінікою Управління соціального страхування і, відповідно, ширшому колу державних службовців (див. *M.S. v. Sweden*, 27 серпня 1997 року, § 35, Reports 1997-IV); розголошення медичних даних медичними установами, зокрема, роботодавцю пацієнта (див. *Radu v. the Republic of Moldova*, no. 50073/07, § 27, 15 квітня 2014 року) (пункт 35 рішення); неінформування госпіталем заявниці про результати тестування на наявність ВІЛ та розголошення позитивного ВІЛ-статусу заявниці її матері й за місцем роботи (*M.K. v. Ukraine* (№ 24867/13)). Будь-яке втручання в індивідуальні права, передбачені статтею 8 Конвенції, може виправдовуватися лише за пунктом 2 статті 8 Конвенції, якщо воно відбувається згідно із законом, переслідує одну або декілька легітимних цілей, про які йдеться в цьому пункті, та є необхідним у демократичному суспільстві для досягнення такої мети (див. *Azer Ahmadov v. Azerbaijan*, no. 3409/10, § 63, 22 липня 2021 року) (пункт 36 рішення) [7].

ЄСПЛ раніше вже визнавав, що роботодавці можуть мати легітимний інтерес в інформації про фізичне здоров'я працівників, особливо в контексті покладення на них певних професійних обов'язків, пов'язаних із конкретними навичками, функціями чи компетенціями, але підкреслив, що збір й обробка відповідної інформації має бути законною і забезпечувати дотримання справедливого балансу між інтересами роботодавця та побоюваннями кандидата щодо конфіденційності (див. *Surikov v. Ukraine*, no. 42788/06, § 91, 26 січня 2017 року) (пункт 54 рішення).

Перспективним напрямком дослідження в сфері кримінально-правової охорони приватного життя, зокрема недопущення розповсюдження лікарської таємниці має бути аналіз наявних у нормативно-правовій базі в частині інформаційних правовідносин нечітко визначених, колізійних

¹ В період з 2008-2012 роки також жодного засудженого за ст. 132 КК та 145 КК України

положень і прогаин, що негативно впливає на забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина. Зокрема режиму збирання, зберігання, використання та поширення інформації, зокрема щодо психічного стану людини, її примусового огляду та лікування, використання конфіденційних даних у сфері психіатрії, на що звертав увагу КСУ при тлумаченні 3, 23, 31, 47, 48 Закону України "Про інформацію" [3].

Список використаних джерел:

1. Серьогін В. Зміст і обсяг права на недоторканність приватного життя (прайвесі). *Вісник академії правових наук України*. 2010. №4. С. 88-97.
2. Про інформацію: Закону України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст.650.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та статті 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К.Г. Устименка) від 30 жовтня 1997 року № 5зп/1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-97#Text>
4. Завоюра В.О., Кубальський В.Н. Перспективи удосконалення інституту кримінально-правової охорони лікарської таємниці в Україні. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ: економіка, право, політологія, туризм*. 2010. Т.2. № 2. С.57-62.
5. Відповідь на запит щодо надання інформації про кількість зареєстрованих упродовж 2017-2021 років кримінальних правопорушень за статтями 132, 145 КК України та кількість вироків винесених за результатами їх судового розгляду: Лист Офісу Генерального прокурора №27/3-1655ВИХ-21 від 11.05.2021: URL:https://dostup.pravda.com.ua/request/86063/response/242090/attach/3/11...pdf?cookie_passthrough=1
6. Забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності : навч. посібник. –2-е вид. перероб. і доп. / Кол. авт.; за ред. д.ю.н., доц. В.О. Боняк. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2018. 260 с.
7. М.К. v. Ukraine (№ 24867/13/ ОГЛЯД рішень Європейського суду з прав людини проти України (15 вересня 2022 року). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/2022_09_29_ESPL.pdf?fbclid=IwAR2r2blElpoEhGkmEkbxyj2FUdaiQaq240yd8OeOV4m-kFqSvTOrG0TfcDQ